

4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDEKİ TEMEL KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ VE KAVRAM YANILGILARI

4TH GRADE STUDENTS' COMPREHENSION LEVEL OF BASIC CONCEPTS AND MISCONCEPTIONS IN SOCIAL STUDIES LESSON

Elif ALKAR¹ - Songül YILMAZ DERİN²

Öz

Bu araştırmada, 4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan temel kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanılgıları araştırılmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılının güz döneminde gerçekleştirilen çalışma, Malatya ilindeki ilkokullarda öğrenim gören öğrenciler ile yürütülmüştür. Ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenen katılımcı grubunu 40 (22 kız, 18 erkek) 4. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma, yöntemsel olarak tarama modelinde tasarlanmıştır. Kısa cevaplı ve açık uçlu 16 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış sorular arasında; kimlik, hak, vatandaşlık, kronoloji, milli egemenlik, milli mücadele, müze, kültür, empati, saygı, sorumluluk, harita, kroki, beşerî coğrafya, doğal afet ve coğrafi özellik kavramları yer almaktadır. Araştırma verilerinin analizinde, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda 4. sınıf öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun ilgili kavramlara anlama ve sınırlı anlama düzeyinde cevap verdiği, ifadelerin daha çok günlük hayattan ve derste öğrenilen örneklerden hareket edilerek oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler, kavram yanılgısını en fazla beşerî coğrafya ve coğrafi özellik gibi soyut ve örneklemeyle daha az elverişli kavramlar etrafında oluşturmuşlardır.

Anahtar Kelimeler:Sosyal Bilgiler Öğretimi, Kavram, KavramYanılgıları.

Abstract

In this study 4th grade students' the level of understanding and misconceptions of the basic concepts in the social studies course curriculum was investigated. The study, which was carried out in the fall semester of the 2022-2023 academic year, was implemented with the primary school students in the province of Malatya. The participant group identified by the criterion sampling method consisted of 40 (22 girls, 18 boys) 4th grade students. The study was methodically designed in the survey model. Among the semi-structured questions consisting of 16 short-answer and open-ended questions, the concepts of identity, rights, citizenship, chronology, national sovereignty, national struggle, museum, culture, empathy, respect, responsibility, map, sketch, human geography, natural disaster and geographical features are available. Descriptive analysis technique was used in the analysis of the data. In compliance with the findings, it was concluded that the majority of the 4th grade students answered the related concepts at the level of comprehension and limited comprehension and that the statements were mostly generated by taking into account the examples acquired in the lesson and from daily life. The students mostly generated their misconceptions around the abstract and less convenient concepts such as human geography and geographical features.

Keywords: Teaching of Social Studies, Concept, Misconceptions

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilimi Dalı, elifalkaryildirim@yyu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5048-6470

² Dr., songulyilmazderin@gmail.com, Orcid: 0000-0002-2721-1989

• Bu çalışmanın özeti 2023 yılında 3. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar ve Yenilikçi Çalışmalar Sempozyumu (ISSRIS'23)'nda sözlü olarak sunulmuştur.

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 03.04.2023 – Kabul Tarihi: 08.05.2023

DOI:10.17755/esosder.1276117

Atf için: *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2023;22(87): 1240-1256

Etik Kurul İzni: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 27/10/2022 tarihi ve 2022-09-12 sayılı yazısı ile etik açıdan uygun görülmüştür.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler, sosyal ve beşerî bilimlere ilişkin kavramların disiplinlerarası yaklaşımla bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Barth, 1991). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, iyi ve etkin vatandaşlar yetiştirmek için toplumsal hayatla ilgili temel bilgi, kavram ve davranışları öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002). İnsanların kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve daha kolay bir yaşam sürmelerini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler, sosyal bilgiler disiplini içinde bulunur (Sönmez, 1994). Tarih, coğrafya ve yurttaşlık başta olmak üzere bu farklı disiplinler, toplumun zaman ve koşullarına göre yeniden yapılandırılır (Dönmez, 2003).

Sosyal bilgiler, konu ve ünite içeriğinde kavram zenginliği sunan bir ders programıdır. Program içinde bulunan ünitelerin tümünde öncelikli kazanım, anlam bilgisinin kazandırılmasıdır. Sosyal disiplinlere ait temel kavram bilgisi olmadan kendimizi, tarihimizi, kültürümüzü, haklarımızı kısacası yaşadığımız dünyayı anlamamız mümkün değildir (MEB, 2005). Bu bağlamda sosyal bilgiler; insanı, insanın kendisi ve doğasıyla etkileşimini inceleyen pek çok kavrama sahip olmasıyla diğer bilim dallarından ayrılmaktadır (Doğanay, 2005).

Kavramlar, insan zihninde tasarlanan obje ve olguların benzer özelliklerini ifade eden bilgi yapılarıdır. Söz gelimi ağacı bir imaj olarak kabul ettiğimizde yaprak, gövde ve dal gibi ortak kavramları kullanırız (Ülgen, 2004). Kavramlar bireyin diğerlerinden ayırt edebildiği bir veya bir grup nesneye ilişkin düzenlenmiş bilgilerden meydana gelir (Klausmeier, 1990). Ontolojik biçimde veya doğal olaylar temel alınarak bilişsel beceriler ile oluşturulur (Başbüyük vd., 2004). Kavramlar sayesinde insanlar, öğrendiklerini sınıflandırabilmekte, böylelikle bireylerdeki olguların karmaşıklığı düzene girmektedir (Yumuşak vd., 2004). Soyut düşünce yapıları olan kavramlar (Alkış, 2012), zihnimizde dış dünyayı anlamlandırma adına olay fikir ve davranış gibi ortak özelliklere göre farklı kategoriler altında toplanır (Fidan, 1996).

Kişiden kişiye değişebilen ve çok boyutlu olan kavramlar, bazı ölçütlere göre sınıflandırılır (Ülgen, 2004). Kavramlar, somutluk biçimine göre, somut ve soyut; öğrenilme bağlarına göre, formal, informal; özelliklerine göre, tek boyutlu çift, boyutlu ve öğrenilme biçimine göre; eylemsel, simgesel ve sembolik şekilde ayrılmaktadır (Martorella, 1986; akt, Doğanay 2005).

Bireyin çocukluk döneminde farkında olmadan öğrendiği kavramlar okul döneminin başlaması ile istendik şekilde gerçekleşmeye başlar (Çaycı, 2007). Bu süreçteki kavram öğreniminde öğrenciler çeşitli nedenlerden dolayı zorluk çekebilmektedir. Örneğin Piaget, 7-12 yaş arası çocukların henüz somut işlemler evresinde bulduklarından bu dönemde soyut kavramları öğrenmede zorlandıklarını ifade etmektedir (Bal ve Akış, 2010). Yine geçmiş yaşantılarda edinilen öğrenci bilgilerinin bilimsel bilgilerin dışında kalması veya yeni edinilen bilgilerle eski bilgilerin karıştırılıyor olması, kavram öğrenimini zorlaştırmakta ve yanlış öğrenmelere neden olmaktadır (Yazıcı ve Samancı, 2003).

Erken yaşlarda kişisel tecrübelerle tanımlanan fiziksel ve sosyal dünyaya ilişkin kavramlar, bireylerin zihninde bilimsel olmayan bir düşünme süreci oluşturabilmektedir (Ekiz ve Akbaş, 2005). Özellikle ilköğretim sürecine girilmesi ile öğrenci bazı kavramlarla ilk kez karşılaşır. Bu yeni kavramlara ilişkin düşünceler çoğu zaman öğrenci tarafından anlaşılılmakta, diğer kavramlarla karıştırılmakta ve kavram yanlışlarına dönüşebilmektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003). Öğrenci zihninde olgu, olay ve durumlara yüklediği anlamlar, bilimsel olarak kabul görmüyorsa bu anlamlar kavram yanlışları (misconception) olarak

tanımlanır (Ekiz ve Akbaş, 2005). Kavram yanılığı öğrencinin anlamlandırdığı yanlış bir öğrenmeyi temsil eder. Sistemli bir yanlışın ve bilişsel bozukluğun bir ifadesidir (Bingölbali ve Özmantar, 2009). Bu durum, bireylerin olay ve olgular üzerine sahip olduğu ön bilgilerin bilimsel düzeyde kabul edilen ifadelerle uymamasının bir sonucudur (Bahar, 2003; Yazıcı ve Samancı, 2003). Oluşan kavram yanılığları; ön öğrenmelerden, ön yargılardan, kavramla ilk kez karşılaşılıyor olunmasından ve uygun öğretim yönteminin kullanılmamasından kaynaklanabilmekte (Özmen, 2005) ve geleneksel öğretim yöntemleri ile değişime büyük ölçüde direnç gösterebilmektedir (Gazi Demirci ve Yıldırım, 1995).

Kavram öğretiminde en fazla karşılaşılan sorun, çoğu zaman kavram yanılığlarıdır. Eğitimin erken dönemlerinde saptanamayan kavram yanılığları ilerleyen süreçlerde devam eder ve bu yanılığların giderilmesi gün geçtikçe zorlaşır (Eyidoğan ve Güneysu, 2003). Bu nedenle sosyal bilgiler eğitimindeki kavram yanılığlarının ilk karşılaşılan yıllarda belirlenmesi ve giderilmesi önemlidir. Nitekim öğrenciler yeni bilgileri ön bilgileri üzerine inşa ederek ilerler. Yanlış ön bilgiler ise gelen yeni bilginin yanlış şekilde yapılanmasına dolayısıyla kavram yanılığlarına neden olur (Özsoy ve Kemankaşlı, 2004). Ülkemizde ilgili literatüre göz atıldığında öğrencilerin kavrama düzeyleri ve kavram yanılığları üzerine çalışmaların daha çok fen bilgisi alanında yoğunlaştığı, farklı pek çok konu ve disiplin içeriğini taşıyan sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların nispeten sınırlı düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Oysa kavram öğretimini sosyal bilgiler alanında temel almanın öğrenciye pek çok katkısı vardır. Kavram öğretimi ile öğrencilerin başarılarının artması, öğrenme ve hatırlamanın basitleşmesi, iletişimin kolaylaşması, akıl yürütme becerisinin gelişmesi ve öğretimin kişiselleştirilmesi mümkündür (MEB, 2005). 4, 5,6, ve 7. sınıf öğrencileri ile sosyal bilgiler ders içeriğinde bulunan kavramlarla ilgili alan yazın incelendiğinde, yapılan çalışmaların daha çok tek bir kavram, ünite ve konu temeli üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir (Akbaş, 2002; Akdağ, 2010; Akengin ve Süer, 2011; Akpınar, 2019; Alım vd., 2008; Arslan, 2008; Avcı, 2015; Bal ve Akış, 2010; Bitlisli, 2014; Boz, 2019; Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2019; Doğan, 2007; Doğrukök, 2004; Karakuş vd., 2016; Öktem, 2006; Sabancı, 2008; Sezer ve Çoban, 2016; Ulusoy ve Erkuş, 2015; Yalçın ve Güleç, 2022; Yazıcı ve Samancı, 2003; Yeter ve Fidan, 2018; Yılar, 2007; Yılmaz, 2013; Zayimoğlu vd., 2015). Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Ders Programı içinde bulunan farklı disiplinlere ait pek çok kavram tek bir çalışma ile ortaya konulmak istenmiştir. Dolayısıyla çalışmadaki anahtar kavramlar, Sosyal Bilgiler Ders Programı için ön ve temel bilgileri temsil ettiğinden önemli görülmektedir. Araştırma bu kapsamda 4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri temel kavramları anlama düzeylerini ve kavram yanılıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada üzerinde durulan iki araştırma sorusu öne çıkmaktadır:

1. 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel kavramları anlama düzeyleri nasıldır?
2. 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel kavramlara ilişkin kavram yanılığları nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel kavramları anlama düzeylerini ve kavram yanılıklarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, yöntemsel olarak tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modeli; geçmişte veya şu an var olan bir durumu, olduğu haliyle, değiştirmeden, kendi koşulları içinde inceleyen bir yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2013). Bu çalışmada, tarama

modeline uygun olarak 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabından seçilen 16 kavramla ilgili soru formu hazırlanmış ve öğrencilerden gönüllü olarak cevaplamaları istenmiştir.

Katılımcılar

Katılımcılar, 2022-2023 eğitim öğretim yılının güz döneminde Malatya İlindeki ilkokullarda öğrenim gören 4. sınıf öğrencileridir. Okullardan biri merkez ilçede yer alırken bir diğeri Akçadağ ilçesinde bulunmaktadır. Katılımcıların seçiminde; kişi olay ve durumları derinlemesine analiz etmeyi sağlayan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2013; Patton, 2014). Ölçüt örneklemedeki temel varsayım, önceden belirlenen bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışmak ve gözden geçirmektir (Koç Başaran, 2017). Bu bağlamda öğrencilerin 4. sınıfta öğrenim görmeleri ve ilgili kavram kazanımlarının ders öğretmeni tarafından sağlanmış olması ölçüt alınmıştır. Araştırmada katılımcıların 4. sınıf öğrencilerinden seçilmesi ile öğrenilen kavramların ve kavram yanlışlarının erken yaşlarda tespit edilebilmesi amaçlanmıştır. Öğrenciler sosyal bilgiler dersiyile ilk kez 4. sınıfta karşılaşmaktadır. Dolayısıyla hayatlarının ilerleyen dönemlerinde öğrendikleri diğer kavramlar, bu zihin yapısı üzerinden gelişmektedir. Bu nedenle söz konusu kavram yanlışlarının erken yaşlarda belirlenmesi önemlidir. Öğrencilerin küçük yaşlarda edindikleri doğru kavram bilgileri sayesinde başarıları artmakta ve yeni kavram öğrenimleri basitleşmektedir (MEB, 2005). Erken yaşlarda tespit edilemeyen kavram yanlışları ise öğrencilerde bilimsel olmayan bir düşünme süreci oluşturmaktadır (Ekiz ve Akbaş, 2005; Yazıcı ve Samancı, 2003). İlköğretim 4. sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci üzerinden yürütülen çalışmanın katılımcılarına ait bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ait bilgiler

Okul İsmi	Öğrenci Sayısı			
	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
Mustafa Avni Cüre İlkokulu	13	32,5	9	22,5
Başpınar Şehit Hava Üsteğmen Semih Desticioğlu İlkokulu	10	25,0	8	20,0

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin 4. sınıf sosyal bilgiler dersindeki temel kavramlara ilişkin görüşlerini incelemek ve kavram yanlışlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada, kısa cevaplı ve açık uçlu 16 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Kavramların belirlenmesinde 4. sınıf sosyal bilgiler ders programı esas alınmıştır. Seçili kavramlar, ders programı için temel öğrenmeleri temsil etmektedir. Dolayısıyla bu kavramlar için saptanan anlam yanlışları ile yanlış ve eksik öğrenmelerin önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Belirlenen temel kavramlar; kimlik, hak, vatandaşlık, kronoloji, milli egemenlik, milli mücadele, müze, kültür, empati, saygı, sorumluluk, harita, kroki, beşerî coğrafya, doğal afet ve coğrafi özellik şeklindedir. Bu kavramların belirlenmesi sürecinde 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiş ve uygulamanın yapıldığı okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenler, seçilen kavramların öğrencilere daha önce anlatıldığına dair onay vermişlerdir. Uygulama süreci ve sonrasında soru formundan çıkarılan herhangi bir kavram olmamıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin analizinde, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde, birden çok katılımcının görüşlerini ayrıntılı bir şekilde kodlamak ve kategorize etmek amaçlanır (Saldana, 2019). Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen veriler, daha önce

belirlenmiş kategorilere göre sınıflandırılıp yorumlanmıştır. Verilerin frekans ve yüzde değerleri alınarak öğrenci görüşlerinden doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir. Katılımcıların kavramlara ilişkin doğrudan ifadelerine yer verilirken Ö1, Ö2 ve Ö3 gibi çeşitli kodlamalar kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcı grubundan elde edilen verilerin analizinde her soru için bir kategori seçilmiştir. Bu kategoriler; “anlama”, “sınırlı anlama”, “anlamama”, “yanlış anlama” ve “cevap vermeme” olarak belirlenmiştir. Kategorilerin belirlenmesinde, öğrenci cevaplarının bilimsel gerçekliğe uygunluğu esas alınmış ve buna göre anlama düzeyi şeklinde ayrılmıştır. Öğrencilerin anlama düzeylerini ifade eden kategorilerin özellikleri ise şu şekildedir (Akbaş, 2002; Platten, 1995):

- Anlama: Sorunun bilimsel açıdan tüm yönlerini kapsayan cevaplardır.
- Sınırlı Anlama: Sorunun bilimsel temelde geçerli olan birkaç yönünü içeren cevaplardır.
- Anlamama: Soruyu aynen tekrarlama veya ilgisiz, net olmayan cevapların verilmesidir.
- Yanlış Anlama: Soruya ait bilimsel gerçeklere uymayan cevaplardır.
- Cevap Vermeme: Sorunun boş bırakılması veya unuttum, bilmiyorum şeklinde cevaplanmasıdır.

Geçerlik ve Güvenirlilik

Ulaşılan veriler, araştırmacıların belirlediği kategorilere göre ayrıldıktan sonra iki uzman görüşü ile değerlendirilmiştir. Uzmanlar, iki ayrı resmi ilkokulda görev yapan doktorasını tamamlamış sosyal bilgiler öğretmenleridir. Araştırma geçerliliği, Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği P (Uzlaşma Yüzdesi) = $(Na \text{ (Görüş Birliği)} / Na \text{ (Görüş Birliği)} + Nb \text{ (Görüş Ayrılığı)}) \times 100$ formülü doğrultusunda hesaplanmış ve güvenilirlik değeri %92 bulunmuştur.

Etik Konular

Bu araştırma için Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 27/10/2022 tarihi ve 2022-09-12 sayısı ile etik izin alınmıştır. Araştırma için ayrıca T.C Malatya Valiliğine bağlı İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden 19/10/2022 tarih ve E-34259660-605.01-61370989 sayılı kararı ile uygulama izin onayı alınmıştır. Gönüllü katılımcılardan elde edilen veriler, bilimsel ve etik kurallara uygun şekilde raporlanmıştır.

BULGULAR

4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan temel kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışlarını tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma kapsamında öğrencilere Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 16 kavramla ilgili çeşitli sorular sorulmuş ve alınan cevaplara göre bu kavramları anlama düzeyleri ve anlam yanlışları incelenmiştir. 4. sınıf öğrencilerinin ilgili kavramları anlama düzeyleri; anlama, sınırlı anlama, anlamama, yanlış anlama ve cevap vermeme kategorileri şeklinde ayrılarak frekans ve yüzde olarak ortaya konmuştur. Bu amaçla 4. sınıf öğrencilerinin açık uçlu sorulara verdikleri cevapların frekans ve yüzde değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdikleri cevapların frekans ve yüzde değerleri

Kavramlar	Anlama		Sınırlı Anlama		Anlamama		Yanlış Anlama		Cevap Vermeme	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kimlik	20	50,0	16	40,0	1	2,5	2	5,0	1	2,5
Hak	13	32,5	23	57,5	1	2,5	2	5,0	1	2,5
Vatandaşlık	9	22,5	14	35,0	7	17,5	3	7,5	7	17,5
Kronoloji	15	37,5	10	25,0	9	22,5	2	5,0	4	10,0
MilliEgemenlik	4	10,0	6	15,0	21	52,5	4	10,0	5	12,5
MilliMücadele	13	32,5	21	52,5	1	2,5	2	5,0	3	7,5
Müze	9	22,5	18	45,0	7	17,5	3	7,5	2	5,0
Kültür	9	22,5	23	57,5	5	12,5	1	2,5	2	5,0
Empati	24	60,0	9	22,5	4	10,0	2	5,0	1	2,5
Saygı	12	30,0	23	57,5	2	5,0	2	5,0	1	2,5
Sorumluluk	18	45,0	16	40,0	1	2,5	1	2,5	3	7,5
Harita	19	47,5	13	32,5	4	10,0	3	7,5	1	2,5
Kroki	19	47,5	5	12,5	3	7,5	10	25,0	3	7,5
BeşeriCoğrafya	9	22,5	3	7,5	7	17,5	15	37,5	6	15,5
DoğalAfet	10	25,0	23	57,5	3	7,5	3	7,5	1	2,5
CoğrafiÖzellik	2	5,0	6	15,0	9	22,5	15	37,5	8	20,0

Kimlik

Araştırmada öğrencilere ilk olarak “*Kimlik kavramından ne anlıyorsun? Kimlerin kimlikleri vardır?*” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %50,0’ı (20) anlama; %40,0’ı (16) sınırlı anlama; %2,5’i (1) anlamama; %5,0’ı (2) yanlış anlama kategorisinde cevap vermiştir (Tablo 2). Bu kavramla ilgili sorulara cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %2,5 (1)’tir. Öğrencilerin kimlik kavramını büyük ölçüde anlama kategorisinde yanıtladıkları görülmektedir. 4. sınıf öğrencilerinin kimlik kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “*İnsanların adı soyadı yazan şey. İnsanların kimlikleri vardır.*” (Ö16)

Sınırlı Anlama: “*Kim olduğunu belirten kart.*” (Ö30)

Anlamama: “*Kimliklerin önemini anlıyorum.*” (Ö29)

Yanlış Anlama: “*Herkesin özel eşyası.*” (Ö20)

Hak

Araştırmada öğrencilerin hak kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla “*Hak denilince aklına ne geliyor? Senin hakların nelerdir?*” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %32,5’i (13) anlama; %57,5’i (23) sınırlı anlama; %2,5’i (1) anlamama; %5,0’ı (2) yanlış anlama kategorisinde cevap vermişlerdir (Tablo 2). Hak kavramı ile ilgili sorulara cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %2,5 (1)’tir.

Öğrenciler hak kavramını daha çok sınırlı anlama kategorisinde cevaplamışlardır. 4.sınıf öğrencilerinin hak kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “Devlet tarafından güvence altına alınmış özgürlüklerimiz. Haklarımız; gezme hakkı, yaşama hakkı.” (Ö31)

Sınırlı Anlama: “Yapabileceğimiz şeyler. Eğitim hakkı, oyun hakkı.” (Ö37)

Anlamama: “Öğrencime konuşmak için hak verdim.” (Ö7)

Yanlış Anlama: “Kendine özgü şeyler. Okula gitmek, oyun oynamak.” (Ö14)

Vatandaşlık

Öğrencilerin vatandaşlık kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla “Sence vatandaşlık ne demektir? Temel vatandaşlık haklarımız nelerdir?” soruları sorulmuştur. Alınan cevaplarda öğrencilerin %22,5’inin (9) anlama; %35,0’inin (14) sınırlı anlama; %17,5’inin (7) anlamama; %7,5’inin (3) yanlış anlama kategorisinde cevap verdiği görülmektedir (Tablo 2). Vatandaşlık kavramı ile ilgili sorulara cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %17,5 (7)’tir. Öğrencilerin vatandaşlık kavramını en fazla sınırlı anlama kategorisinde cevapladıkları görülmektedir. Ayrıca bu kavrama cevap vermeyen öğrenci oranı da dikkat çekicidir. 4. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “Bir ülkede doğup orada yaşadığında oranın vatandaşı olur.” (Ö4)

Sınırlı Anlama: “Bir kişi başka bir ülkeden gelirse o bizim vatandaşımızdır.” (Ö6)

Anlamama: “Milletimizin bir arada olmasıdır.” (Ö10)

Yanlış Anlama: “Okula gitmek.” (Ö32)

Kronoloji

Öğrencilerin kronoloji kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla “Kronoloji denilince aklına ne gelir? Kronolojiyi günlük hayatımızda kullanıyor muyuz?” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %37,5’i (15) anlama; %25,0’i(10) sınırlı anlama; %22,5’i (9) anlamama; %5,0’i (2) yanlış anlama kategorisinde cevaplar oluşturmuşlardır(Tablo 2). Kronoloji kavramı ile ilgili sorulara cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %10,0(4)’dir. Öğrencilerin kronoloji kavramını en fazla anlama kategorisinde cevapladıkları söylenebilir.4. sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “Günlük hayatımızda kullanıyoruz. Yaptığım olayları oluş sırasına göre sıralamak.” (Ö33)

Sınırlı Anlama: “Bir olayı sıralamak.” (Ö32)

Anlamama: “Bir yere gittiğimizde onu sıraya koyma ve düzenleme.” (Ö13)

Yanlış Anlama: “İnsanların geçmişini, olayları anlatan özlü yazılardır. Kullanmıyoruz.” (Ö28)

Milli Egemenlik

Öğrencilerin milli egemenlik kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla “Milli egemenlik nedir? Özgürlük ve bağımsızlıkla bir ilişkisi var mıdır?” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %10,0’i (4) anlama; %15,0’i (6) sınırlı

anlama; %52,5'i(21) anlamama; %10,0'ı (4) yanlış anlama kategorisinde cevaplar vermişlerdir (Tablo 2). Milli egemenlik kavramı ile ilgili sorulara cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %12,5 (5)'tir. Öğrencilerin milli egemenlik kavramını çoğunlukla anlamama kategorisinde cevapladıkları görülmektedir. 4. sınıf öğrencilerin milli egemenlik kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: *“Milletin özgürlüğünü temsil ediyor. Bence ikisi de aynı anlama geliyor.”* (17)

Sınırlı Anlama: *“Bayramı gençlere verilmiştir. Özgürlükle alakası vardır.”* (Ö31)

Anlamama: *“Milletimizin bir arada olmasına denir.”* (Ö10)

Yanlış Anlama: *“Bir savaşı vb. kazanmak.”* (Ö37)

Millî Mücadele

Öğrencilerin milli mücadele kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla *“Millî mücadele ne demektir? Ülkemizde millî mücadele dönemi ne zaman başladı?”* soruları sorulmuştur. İlgili yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin %32,5'inin (13) anlama; %52,5'inin (21) sınırlı anlama; %2,5'inin (1) anlamama; %5,0'ının (2) yanlış anlama kategorisinde cevaplar verdiği anlaşılmaktadır (Tablo 2). Bu kavrama cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %7,5 (3)'tir. Öğrencilerin milli mücadele kavramını daha çok sınırlı anlama kategorisinde cevapladığı görülmektedir. 4. sınıf öğrencilerinin milli mücadele kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: *“Ülkenin bağımsızlık savaşı. 1900'lerde ülkenin dini milli bayramları ve dansları.”* (Ö31)

Sınırlı Anlama: *“Savaş demektir.”* (Ö1)

Anlamama: *“Korumamız gereken şeyler.”* (Ö29)

Yanlış Anlama: *“Egemenliktir, ona benzer.”* (Ö33)

Müze

Öğrencilerin müze kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla *“Müze ne anlama gelir? Hangi bilimler ile ilişkilidir?”* soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %22,5'i (9) anlama; %45,0'ı (18) sınırlı anlama; %17,5'i (7) anlamama; %7,5'i (3) yanlış anlama kategorisinde cevaplar oluşturmuşlardır (Tablo 2). Müze kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %5,0 (2)'dir. Öğrencilerin müze kavramını daha çok sınırlı anlama kategorisinde cevapladığı anlaşılmaktadır. 4. sınıf öğrencilerinin müze kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: *“Eskilerden kalan şeylerin olduğu yer.”* (Ö10)

Sınırlı Anlama: *“Kültürümüzü araştıran müzelerdir.”* (Ö28)

Anlamama: *“Kendi müzelerimiz.”* (Ö22)

Yanlış Anlama: *“İnsan coğrafyası, insan bilimi.”* (Ö26)

Kültür

Öğrencilerin kültür kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla *“Kültür denince aklına neler gelir? Milli kültür öğelerimiz nelerdir?”* soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %22,5'inin (9) anlama; %57,5'inin (23) sınırlı anlama; %12,5'inin (5) anlamama; %2,5'inin(1) yanlış anlama kategorisinde cevap verdiği görülmektedir (Tablo 2). Kültür kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %5,0

(2)'dir. Öğrencilerin kültür kavramını daha çok sınırlı anlama kategorisinde cevapladığı söylenebilir.4. sınıf öğrencilerinin kültür kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “Herkesin kendi yöresine göre olan şey, yemeklerimiz kıyafetlerimiz.” (Ö25)

Sınırlı Anlama: “Kız isteme, düğün, cenaze gibi şeyler.” (Ö8)

Anlamama: “Ülkemizin kültürü.” (Ö40)

Yanlış Anlama: “Bir yerin anlamı, kayısı, halay.” (Ö19)

Empati

4. sınıf öğrencilerinin empati kavramını anlama düzeyini ve kavram yanılıklarını belirlemek amacıyla “Sence empati nedir? Empatikurmalıyız çünkü.....” sorusu sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %60,0'nın (24) anlama; %22,5'inin (9) sınırlı anlama; %10,0'nın (4) anlamama; %5,0'nın (2) yanlış anlama kategorisinde cevap verdiği görülmektedir (Tablo 2). Empati kavramı ile ilgili sorulara cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %2,5 (1)'tir. Öğrenciler, empati kavramını çoğunlukla anlama kategorisinde cevaplamışlardır. 4. sınıf öğrencilerinin empati kavramı için oluşturdukları bazı cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “Karşıdakinin duygularını anlamak bilmektir. Çünkü diğer kişilerin duygularını anlamalıyız. Anlamazsak karşı tarafı üzeriz.” (31)

Sınırlı Anlama: “Birbirimizi daha iyi anlarız.” (29)

Anlamama: “Arkadaşımla empati kurdum.” (12)

Yanlış Anlama: “O, bizim kötü günümüzde yanımızdadır.” (Ö1)

Saygı

Öğrencilerin saygı kavramını anlama düzeyini ve kavram yanılıklarını belirlemek amacıyla “Saygı ne demektir? Kimlere saygı gösterilir?” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %30,0'nın (12) anlama; %57,5'inin (23) sınırlı anlama; %5,0'nın (2) anlamama; %5,0'nın (2) yanlış anlama kategorisinde cevaplar oluşturduğu görülmektedir (Tablo 2). Saygı kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %2,5 (1)'tir. Öğrencilerin saygı kavramına verdikleri cevaplar daha çok sınırlı anlama kategorisinde toplanmıştır. 4. sınıf öğrencilerinin saygı kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “Birine özenle sevgi gösterme. Yaşlılara, herkese.” (Ö18)

Sınırlı Anlama: “Küçük veya büyüklerimize gösterdiğimiz şey.” (Ö13)

Anlamama: “İyi bir duygu.” (Ö37)

Yanlış Anlama: “Erdem demek.” (Ö40)

Sorumluluk

Öğrencilerin sorumluluk kavramını anlama düzeyini ve kavram yanılıklarını belirlemek amacıyla “Sence sorumluluk ne demektir? Senin sorumlulukların nelerdir?” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %45,0'nın (18) anlama; %40,0'nın (16) sınırlı anlama; %2,5'inin (1) anlamama; %2,5,0'nın (1) yanlış anlama kategorisinde cevaplar oluşturduğu görülmektedir (Tablo 2). Sorumluluk kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin

oranı ise %7,5 (3)'tir. Öğrencilerin sorumluluk kavramını daha çok anlama kategorisinde cevapladıkları görülmektedir. 4. sınıf öğrencilerinin sorumluluk kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “*Bizim yapmamız gereken işler, ödev yapmak okula gitmek.*” (Ö35)

Sınırlı Anlama: “*Öğretmenimizin verdiği görevler, ödevler.*” (Ö11)

Anlamama: “*Bir şeyi sorunlu yapma.*” (Ö17)

Yanlış Anlama: “*Bir zorunluluktur.*” (Ö19)

Harita

Öğrencilerin harita kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlarını belirlemek amacıyla “*Harita ne demektir? Kaç çeşit harita vardır*” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %47,5'inin (19) anlama; %32,5'inin (13) sınırlı anlama; %10,0'ının (4) anlamama; %7,5'inin (3) yanlış anlama kategorisinde cevaplar verdiği görülmektedir (Tablo 2). Harita kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %2,5 (1)'tir. Öğrencilerin harita kavramını daha çok anlama kategorisinde cevaplandığı görülmektedir. 4. sınıf öğrencilerinin harita kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “*Ülkeleri, denizleri, komşu ülkeleri gösterir.*” (Ö4)

Sınırlı Anlama: “*İki çeşit harita vardır. Biri Türk haritası diğeri de dışardaki dünyaların haritası.*” (Ö10)

Anlamama: “*Bir sürü harita çeşidi vardır.*” (Ö37)

Yanlış Anlama: “*Denize akan sular.*” (Ö5)

Kroki

4.sınıf öğrencilerinin kroki kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlarını belirlemek amacıyla, “*Kroki ne anlama gelir? Krokinin günlük hayatımızdaki yeri nedir?*” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %47,5'i (19) anlama; %12,5'i (5) sınırlı anlama; %7,5'i (3) anlamama; %25,0'ı (10) yanlış anlama kategorisinde cevaplar vermişlerdir (Tablo 2). Kroki kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %7,5 (3)'tir. Öğrenciler kroki kavramını daha çok anlama kategorisinde cevaplamışlardır. 4. sınıf öğrencilerinin kroki kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “*Bir yerin kuş bakışı kabataslak çizimi. Yerleri bulmamızı sağlar.*” (Ö26)

Sınırlı Anlama: “*Bir yerin çiziliği.*” (Ö13)

Anlamama: “*Büyük bir yer.*” (Ö40)

Yanlış Anlama: “*Harita gibidir ama harita daha küçüktür.*” (Ö33)

Beşerî Coğrafya

Öğrencilerin beşerî coğrafya kavramını anlama düzeyini ve kavram yanlışlarını belirlemek amacıyla “*Beşerî coğrafya ne anlama gelir?*” sorusu sorulmuştur. Bu soruya öğrencilerin %22,5'i (9) anlama; %7,5'i (3) sınırlı anlama; %17,5'i (7) anlamama; %37,5'i (15) yanlış anlama kategorisinde cevaplar vermişlerdir (Tablo 2). Beşerî coğrafya kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %15,5 (6)'tir. Öğrencilerin beşerî coğrafya kavramı

için oluşturdukları cevaplar daha çok yanlış anlama kategorisinde toplanmıştır. 4. sınıf öğrencilerinin beşerî coğrafya kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “*İnsanların araştırıldığı coğrafya.*” (Ö34)

Sınırlı Anlama: “*Toplum.*” (Ö20)

Anlamama: “*Ülkemizin tanımına denir.*” (Ö10)

Yanlış Anlama: “*İnsanların tarihi.*” (Ö21)

Doğal Afet

Araştırmada öğrencilerin doğal afet kavramını anlama düzeyini ve kavram yanılıklarını belirlemek amacıyla “*Doğal afet denilince aklına ne geliyor? Senin bildiğin doğal afetler nelerdir?*” soruları sorulmuştur. Bu sorulara öğrencilerin %25,0’ı (10) anlama; %57,5’i (23) sınırlı anlama; %7,5’i (3) anlamama; %7,5’i (3) yanlış anlama kategorisinde cevaplar vermişlerdir (Tablo 2). Doğal afet kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %2,5’tir. Doğal afet kavramına verilen cevaplar daha çok sınırlı anlama kategorisinde toplanmıştır. 4. sınıf öğrencilerinin doğal afet kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “*Doğada kendiliğinden oluşan afet, deprem, sel, hortum, toprak kayması.*” (Ö21)

Sınırlı Anlama: “*Yağmur vb. kar, sel, deprem, toprak kayması.*” (Ö15)

Anlamama: “*Doğal afet.*” (Ö33)

Yanlış Anlama: “*Türkiye’de yazın sıcak oluyor.*” (Ö12)

Coğrafi Özellik

Öğrencilerin coğrafi özellik kavramını anlama düzeyini ve kavram yanılıklarını belirlemek amacıyla “*Coğrafi özellik ne demektir?*” sorusu sorulmuştur. Bu soruya öğrencilerin %5,0’ı (2) anlama; %15,0’ı (6) sınırlı anlama; %22,5’i (9) anlamama; %37,5’i (15) yanlış anlama kategorisinde cevaplar vermişlerdir (Tablo 2). Coğrafi özellik kavramına cevap oluşturmayan öğrencilerin oranı ise %20,0 (8)’dir. Öğrencilerin coğrafi özellik kavramını daha çok yanlış anlama kategorisinde cevaplamaları dikkat çekicidir. 4. sınıf öğrencilerinin coğrafi özellik kavramı için oluşturdukları örnek cevaplar şu şekildedir:

Anlama: “*Doğanın özellikleri.*” (Ö31)

Sınırlı Anlama: “*Mersin yıl boyunca çok sıcak.*” (Ö11)

Anlamama: “*Bir yerin coğrafi özelliği.*” (Ö19)

Yanlış Anlama: “*Bir yerin hava durumunu ölçer.*” (Ö8)

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

İnsanoğlunun anlama çabası insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu yeryüzünde var olduğu günden beri çevresindeki olgu, olay ve durumlara karşı düşünce geliştirmeye yönelik çaba sarfetmiştir. Deneyimler yoluyla şekillenen bu düşünce yapıları, zaman içinde kavramsal ifadeye dönüşerek zenginleşmiştir (Driver vd., 2014). Mevcut araştırmada bu varsayımdan hareketle, 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan temel kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanılıkları araştırılmıştır. Ulaşılan sonuçlarda, öğrencilerin daha çok anlama düzeyinde yanıtladığı kavramlar; kimlik, kronoloji, empati,

sorumluluk, harita ve kroki olmuştur. Sınırlı anlama düzeyinde yanıtladıkları kavramlar; hak, vatan, milli mücadele, müze, kültür, saygı ve doğal afettir. Anlamama düzeyinde en çok yanıtladıkları kavram; milli egemenlik iken yanlış anlama düzeyindeki yanıtlar en fazla beşerî coğrafya ve coğrafi özellik üzerinedir. Araştırma sonuçlarına genel olarak bakıldığında 4. sınıf öğrencileri çoğunlukla ilgili kavramlara doğru cevap vermişlerdir. Öğrencilerin kavramlarla ilgili ifadeleri, daha çok günlük hayatlarından ve derste öğrendikleri örneklerden hareket ederek oluşturdukları ayrıca bilimsel dildeki ifadeleri daha az kullandıkları görülmüştür.

İlgili araştırmada öğrencilerden alınan cevaplar incelendiğinde bazı kavramların açıklanma biçimi ve örnekleri dikkat çekicidir. Söz gelimi öğrenciler kimlikle ilgili soruları daha çok T.C kimlik kartı olarak ifade ederken hak kavramını oyun hakkı, eğitim hakkı gibi örnek ifadelerle belirtmişlerdir. Öğrenciler sınırlı anlama düzeyinde de olsa kavramları çoğunlukla doğru tanımlamışlardır. Alan yazında hak kavramı için bu sonuçlardan farklı olarak Sabancı (2008) çalışmasında 7. sınıf öğrencilerinin hak kavramı için anlam yanlışlığı taşıdığını ifade eder. Yine Akpınar'ın (2019) 4. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada öğrencilerin vatandaşlık, hak ve sorumluluk kavramlarına karşı bir yanlışlığı taşıdığını belirtir.

Bu araştırmada öğrenciler vatandaşlık kavramını daha çok bu ülkede doğmuş olmakla ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Doğan'ın (2007), çalışmasında 6. sınıf öğrencileri vatandaşlık kavramını, oy kullanmak ve bir ülkede doğmuş olmakla ilişkilendirmiştir. Araştırmada kronoloji kavramına ilişkin sorulara öğrenciler daha çok olay ve zamanı sıralamak şeklinde cevaplar oluşturmuşlardır. Öğrencilerin kronoloji kavramı için günlük hayatlarından bol örnekler verdikleri görülmektedir. Benzer olarak Ulusoy ve Erkuş (2015) çalışmasında 4. sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramına ilişkin örnekleri günlük yaşamla ilişkilendirdiklerini belirtir.

Araştırmada öğrencilerin milli egemenlik ve millî mücadele kavramları için kavram yanlışlığı taşıdıkları ve bu kavramlara aynı anlam bilgisini yükledikleri görülmektedir. Bu sonuçlardan farklı olarak Bal ve Akış'ın (2010) çalışmasında 4. sınıf öğrencilerinin milli egemenlik ve milli bağımsızlık kavramlarını ayırt edebildikleri ifade edilmektedir. Araştırmada müze kavramını öğrenciler çoğunlukla tarihi ve kültürel öğelerle ilişkilendirmişlerdir. Örneklerin tarihi ve kültürel öğeler üzerinden verilmesinin bir nedeni olarak, ülkemizdeki müzelerin ağırlıklı olarak etnografik olması düşünülebilir. Bu sonuçlarla benzerlik gösteren Yeter ve Fidan'ın (2018) çalışmasında 4. sınıf öğrencileri müze kavramını tarih, tarihi eser, tarihi yer metaforları ile ifade etmiştir. Çalışmada, kültür kavramını öğrenciler kız isteme, el öpme, düğün, cenaze vb. örneklerle açıklarken; empati kavramı çoğunlukla bir başkasının yerine geçme, onun duygularını hissetme olarak ifade edilmiştir. Saygı kavramı, büyüklerimize, abimize, ablamıza şeklinde örnekler verilerek ifade edilirken sorumluluk kavramı için öğrenciler kendi yaşantılarından örnekler vermişlerdir. Karakuş vd. (2016)'nin araştırmasında öğrenciler sorumluluğu çoğunlukla bilişsel düzeyde ödevini yapan çocuklar ve verileni yerine getiren kişiler olarak belirtmişlerdir. Sabancı'nın (2008) çalışmasında sorumluluk için öğrencilerin yüksek kavram yanlışlıkları bulunurken Yılmaz'ın (2013) çalışmasında öğrencilerin sorumluluk kavramı için bir yanlışlığı taşımadıkları belirtilir. Sorumluluk kavramına ilişkin yapılan bir başka çalışmada ise 5. sınıf öğrencileriyle Yalçın ve Güleç'in (2022) bu çalışmada öğrenciler sorumluluğu yardım etmek, okula gitmek, bilinçli tüketim, temizlik yapmak, dürüst olmakla ilişkilendirmişlerdir. Literatürde konuyla ilgili yapılan pek çok araştırma, öğrenci yanıtlarının bilimsel dilden ziyade günlük yaşamlarından ve derste öğrendikleri kavram ve örneklerden oluştuğunu göstermektedir (Arslan, 2008; Alım vd., 2008; Akengin ve Süer, 2011; Sezer ve Çoban, 2016). Ulaşılan sonuçlarda, günlük yaşamla özdeşleştirilen kavramların öğrencilerde sık karşılandığı ve bu durumun kavram öğretimini kolaylaştırdığı ifade edilmektedir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda geçen temel coğrafi kavramlar arasında bulunan harita kavramını, öğrenciler daha çok ülkelerin bulunduğu veya dağların ovaların olduğu kâğıt gibi kavramlar ile açıklamışlardır. Kroki ise öğrenci ifadelerinde kuş bakışı çizim ifadesiyle öne çıkmıştır. Konuyla ilgili Alım'ın (2008) çalışmasında 9. sınıf öğrencilerinin harita kavramını kroki ile karıştırdığı ifade edilmektedir. Mevcut çalışmada öğrencilerin beşerî coğrafya kavramına verdikleri çok çeşitli, dağınık ve bilimsel olmayan ifadeler de rastlanmıştır. Beşerî coğrafya öğrencilerin en fazla anlam yanılıgısı taşıdığı kavram olarak öne çıkmıştır. Kavramın soyut ve örneklemeyle açık olmayan yönü, kavram yanılıgısının bir nedeni olarak verilebilir. Nitekim soyut özellikteki kavramların anlaşılmasında öğrenciler daha fazla güçlük yaşamaktadır (Bal ve Akış, 2010; Demirkaya ve Karacan, 2016; Ekiz ve Akbaş, 2005; Polat ve Çalış, 2019).

Araştırmada öğrenciler, doğal afet kavramını deprem sel çığ gibi örnek ifadelerle açıklamışlardır. Bu kavrama ilişkin Zayimoğlu vd. (2015), benzer şekilde öğrencilerin doğal ve beşerî unsurların büyük çoğunluğunu literatürdeki anlamına göre doğru tanımladığı ve örnekler verdiği sonucuna ulaşmıştır. Alım ve diğerleri (2008), 5. sınıf öğrencilerinin doğal afet kavramına ilişkin cevaplarını sınırlı anlama düzeyinde bulmuştur. Yılar'ın (2007) çalışmasında ise 5. sınıf öğrencilerinin doğal afet kavramına daha çok anlama kategorisine giren cevaplar verdiği ve örneklerle doğal afeti açıkladığı görülmektedir. Araştırmada son olarak coğrafi özellik kavramı daha çok tarihi özellik, insan özelliği olarak belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre 4. sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda bulunan ilgili kavramlar için her düzeyde yığılma olacak biçimde cevaplar oluşturmuşlardır. Öğrenciler kavramları çoğunlukla anlama ve sınırlı anlama düzeyinde cevaplamışlardır. Bunun yanı sıra soyut ve örnekleri sınırlı kavramlara karşı (beşerî coğrafya ve coğrafi özellik gibi) bir kavram yanılıgısı taşıdıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde Akbaş (2002), 6. sınıf öğrencilerinin öğrendikleri kavramları yeni durumlarda uygulama ve örnekler vermede zorlandıklarını ifade etmektedir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin günlük konuşma dilinde daha az rastlanılan bazı kavramları birbiriyle karıştırıyor oldukları, bu kavramlar için benzer ifadeleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Bu araştırma sonuçları göz önüne alınarak araştırmacılara verilebilecek bazı öneriler şu şekildedir:

- Araştırmada 4. sınıf öğrencilerinin seçili 16 kavrama ilişkin sorulara farklı düzeylerde cevap verdiği ve bazı kavram yanılıgılarının olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin kavram yanılıgılarının azaltılması ve giderilmesi adına; şema ve görsellere, kavram bulmacası, kavram karikatürleri vb. öğretim tekniklerine yer verilebilir.
- Farklı ve daha büyük katılımcı gruplarıyla 4. sınıf öğrencilerine yönelik kavram yanılıgısı, kavrama düzeyi ve kavram öğretimine dair çalışmaların yapılması önerilebilir.
- Kavram yanılıgılarının üst kademelerdeki sınıf düzeylerinde daha büyük anlam kargaşasına sebebiyet verdiği bilindiği için doğru öğrenmelerin gerçekleşmesi adına diğer branş derslerde de sık sık yer verilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaşı, Y. (2002). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Akdağ, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi yeryüzünde yaşam ünitesindeki kavram yanlışları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Akengin, H., & Süer, S. (2011). An experimental research on readiness levels of students in terms of geographical concepts and development of these concepts. *Marmara Geographical Review*, 24, 26-48.
- Akpınar, B. (2019). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık ile ilgili kavram yanlışlarının incelenmesi ve giderilmesi: Bir eylem araştırması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Alım, M., Özdemir, Ü. ve Yılar, M. B. (2008). 5. sınıf öğrencilerinin bazı coğrafya kavramlarını anlama düzeyleri ve kavram yanlışları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 151-162.
- Alım, M. (2008). Öğrencilerin lise coğrafya programında yer alan yer yuvarlağı ve harita bilgisi ünitesindeki bazı kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları. *Milli Eğitim Dergisi*, 77, 166-180.
- Alkış, S. (2012). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 70-92). Ankara: Pegem Akademi.
- Arslan, G. Ç. (2008). *6. sınıf sosyal bilgiler dersi "Yeryüzünde yaşam" ünitesindeki kavramların hatırlama düzeyleri üzerine bir araştırma (Sakarya ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Avcı, G. (2015). *Altıncı sınıflarda sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışlarının belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bahar, M. (2003). Misconceptions in biology education and conceptual change strategies. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(1), 55-64.
- Bal, M. S. ve Akış, A. (2010). Sosyal bilgiler dersi "İnsanlar ve yönetim" ünitesinde karşılaşılan kavram yanlışları. *Education Sciences*, 5(4), 2061-2070.
- Barth, J. L. (1991). Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities and materials. (Third Edition) Lanham: University Pres of America.
- Başbüyük, A., Doğar, Ç., Gürses, A. ve Yazıcı, H. (2004). Yükseköğrenim öğrencilerinin hava ve iklim olaylarını anlama seviyeleri ve kavram yanlışları. *Milli Eğitim Dergisi*, 162, 255-270.
- Bingölbali, E. ve Özmantar, M. F. (2009). Matematiksel kavram yanlışları: sebepleri ve çözüm arayışları. E. Bingölbali ve M. F. Özmantar (Ed.), *Matematiksel zorluklar ve çözüm önerileri* (1. Baskı) içinde (s. 1-30). Ankara: Pegem Akademi.
- Bitlisli, N. (2014). *6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi yeryüzünde yaşam ünitesinde geçen coğrafi kavramları algılama düzeyleri ve kavram yanlışları (Bayburt örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi, Giresun.

- Boz, E. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin temel coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanılıgıları (Amasya ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Amasya Üniversitesi, Amasya.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çaycı, B. (2007). *Kavram öğreniminde kavramsal değilim yaklaşımının etkililiğinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2019). Sosyal bilgiler dersi demokrasinin serüveni ünitesi ile öğrencilerin bilişsel yapılarının ve kavramsal gelişim süreçlerinin incelenmesi. *Anadolu Journal Of Educational Sciences International*, 9(1), 56- 86.
- Demirkaya, H. ve Karacan, H. (2016). Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki bazı coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanılıgıları. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 2(2), 38-57.
- Doğan, O. (2007). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi bir ülke bir bayrak ünitesindeki kavramların öğrenilmesinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Doğanay, A. (2005). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek. (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s.265- 296). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğrukök, B. (2004). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramların kazandırılma düzeyi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal bilgiler. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal bilgiler. C. Şahin (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Driver, R., Squires, A., Rushworth, P., & Wood Robinson, V. (2014). *Making sense of secondary science: Research into children's ideas*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315747415>
- Ekiz, D. ve Akbaş, Y. (2005). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin astronomi ile ilgili kavramları anlama düzeyi ve kavram yanılıgıları. *Milli Eğitim Dergisi*, 165, 61-78.
- Eyidoğan, F. ve Güneysu, S. (2003). İlköğretim 8. sınıf fen bilgisi kitaplarındaki kavram yanılıgılarının incelenmesi. Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Fidan, N. (1996). *Eğitim psikolojisi (Okulda öğrenme ve öğretme)*, Alkım Yayınevi. İstanbul.
- Gazi Demirci Y., & Yıldırım G. (1995). The effects of mastery learning method of instruction and a particular conceptual change strategy on achievement and misconception levels of eighth grade science students. *Bogaziçi University Journal*, 16, 113- 140.
- Karakuş, C., Kartal, A., & Çaęlayan, K. T. (2016). "Responsibility" according to primary school students. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 49(1), 1-20. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001372
- Klausmeier, H. J. (1990). Conceptualizing. (Eds. B.F. Jones & L. Idol). *Dimension And Thinking and Cognitive Instruction* inside. London: Routledge.
- Koç Başaran, K. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.

- Martorella, P. H. (1986). Teaching concepts. In James, M.C. (Ed.), *Classroom Teaching Skills*. USA: Healty and Company.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). Milli Eğitim Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı ilköğretim sosyal bilgiler dersi 6. sınıf öğretim programı ve kılavuzu. Ankara.
- Miles M., & Huberman, A. (1994). *Qualitative data analysis (2nd Ed.)*. (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, ÇEV.) Ankara: Pegem Akademi.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeyleri (Yeni programın pilot uygulaması Samsun ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Tokat.
- Özmen, H. (2005). Kimya öğretiminde yanlış kavramlar: Bir literatür araştırması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 23-43.
- Özsoy, N. ve Kemankaşlı, N. (2004). Ortaöğretim öğrencilerinin çember konusundaki temel hataları ve kavram yanlışları. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(4), 140- 147.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (M. Bütün ve S. B. Demir, çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Piaget, J., (2004). *Çocukta Zihinsel Gelişim*, (H. Portakal, çev.). İzmir: Cem Yayınevi
- Platten, L. (1995). Talking geography: An investigation into young children's understanding of geographical Terms Part 1. *International Journal of Early Years Education*, 3(1), 74-92.
- Polat, S. ve Çalış, A. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler dersindeki bazı kavramların algılanışları ve kavram yanlışları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 2057-2072.
- Sabancı, O. (2008). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan vatandaşlık konularıyla ilgili kavramsal anlamaları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Saldana, J. (2019). Nitel araştırmalar için kodlama el kitabı. (A. Tüfekçi ve Şad, N. çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sezer, A. ve Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39. <https://doi.org/10.29065/usakead.232420>
- Sönmez, V. (1994). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ulusoy, K. ve Erkuş, B. (2015). Sosyal bilgiler dördüncü sınıf ders programındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algıları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 147-158.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yalçın, A. ve Güleç, S. (2022). Sosyal bilgiler dersinde, 5. sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında sorumluluk kavramının incelenmesi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 213-228.

4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDEKİ TEMEL KAVRAMLARI ANLAMA
DÜZEYLERİ VE KAVRAM YANILGILARI

- Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 5(4), 2061-2070.
- Yeter, F. ve Fidan, N. K. (2018). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin müze metaforları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 173-194.
- Yılar (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bazı coğrafya kavramlarını anlama düzeyleri ve kavram yanılığları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Yılmaz, K. (2013). İlköğretim öğrencilerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili temel kavramlara ilişkin algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 453-463.
- Yumuşak, A., Türkoğuz, S., Aycan, Ş. ve Aycan, N. (2004). Bazı temel fen kavramlarının öğretimindeki yetersizlikler ve nedenleri (Manisa örneği). *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 29(312), 38-46.
- Zayimoğlu Öztürk, F., Bayat, S. ve Sarı, D. (2015). Öğrencilerin 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programındaki çevreyle ilişkili kavramları ifade etme durumları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (USBES Özel Sayısı I), 216-230.